

В. В. Демчук – кандидат біологічних наук, доцент кафедри органічної та біологічної хімії Волинського національного університету імені Лесі Українки;

В. Л. Крюков – кандидат технічних наук, доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища Волинського національного університету імені Лесі Українки;

К. А. Сологор – кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Дослідження особливостей формування соціоекологічної культури працівників підприємств харчової промисловості

Роботу виконано на кафедрі екології та охорони навколишнього середовища ВНУ ім. Лесі Українки

Формування певного рівня екологічної культури є важливим для працівників підприємств харчової промисловості, оскільки на можливість вирішення екологічних проблем підприємства та якість його продукції впливає не лише технологія виробництва, а й рівень екологічної культури працівників, їх ставлення до проблем екології й розуміння ними їх значення. Методом екологічного анкетування було досліджено рівень екологічної культури працівників Ратнівського молокозаводу Волинської області.

Ключові слова: екологічна культура, харчова промисловість, екологічне анкетування.

Demchuk V. V., Kryukov V. L., Sologor K. A. Investigation Particularities of Formation Social-Ecological Culture of Workes of Enterprises of the Food-Processing Industry. The formation of the certain level of ecological culture is important for the workers of the enterprises of the food-processing industry, because not only „know-how”, but also the level of ecological culture of workers, their attitude to problems of ecology and understanding them their value influence the opportunity of the decision of ecological problems of the enterprise and the quality of its production. The level of ecological culture of workers of the Ratniv dairy plant of Volyn region have been investigated by the method of ecological questioning.

Key words: ecological culture, food-processing industry, ecological questioning.

Вступ. Оптимізація стосунків людини та природи з метою вирішення або полегшення сучасної глобальної екологічної кризи повинна базуватися на цілеспрямованій системі дій, яка реалізується на різних рівнях організації суспільства та поєднує у собі низку різноманітних заходів правового, соціального, технічного, технологічного та іншого спрямування [4].

В умовах сучасної екологічної кризи все більш зрозумілим стає, що можливості вирішення екологічних проблем виробництва залежать не лише від техніко-технологічного фактора, а й від ставлення працівників підприємства до екологічної проблематики у процесі своєї професійної діяльності.

Тому ми поставили собі за мету з'ясувати ставлення працівників харчової промисловості до проблем екології та встановити зв'язок між розумінням ними цих проблем і готовністю їх до практичної природоохоронної діяльності.

Об'єкт та методика досліджень. Об'єктом наших досліджень був колектив Ратнівського молокозаводу Волинської області, який є типовим для більшості підприємств цієї галузі на Волині.

Для дослідження рівня екологічної культури працівників молокозаводу обрана методика анкетного опитування, що широко застосовується у різноманітних соціологічних дослідженнях [1]. Основною перевагою такого опитування є можливість за рахунок анонімності анкетування респондентів отримати об'єктивні та відверті відповіді. Такі соціоекологічні дослідження вже тривалий час здійснюються на кафедрі екології Волинського націоуніверситету імені Лесі Українки для екологічного опитування студентів [2; 3]. Тому для проведення цього дослідження за основу взята розроблена на кафедрі “Екологічна анкета студента”.

Анкета, яка містила 28 запитань, була спрямована на те, щоб з'ясувати ставлення працівників заводу до екологічних проблем сучасності, розуміння їх складності, бажання зробити свій практич-

ний внесок в оптимізацію стосунків людства з природою та їх знання у цій галузі. Було опитано 50 респондентів, кожен із яких отримував текст анкети та заповнював лист опитування шляхом вибору на кожне запитання однієї із запропонованих альтернативних відповідей. Екологічне анкетування респондентів здійснювалось анонімно, тобто без вказівки ними особистих даних та підписів, крім останніх трьох запитань: про стать, вік та стаж роботи на цьому підприємстві, які використовували для диференціації респондентів за цими ознаками.

Результати досліджень та їх обговорення. Серед анкетованих переважають жінки (54 %). Такий розподіл працюючих за статтю дає змогу нам сподіватися на об'єктивність результатів анкетування за статевою ознакою.

Розподіл респондентів за віком показує, що за цією категорією серед анкетованих працівників незначно переважають (4 %) респонденти молодшого віку, тобто до 30 років. Через це можна вважати, що вік респондентів також не повинен у цілому відображатися на результатах дослідження, але це не виключає впливу статевої та вікової специфіки респондентів на відповіді з окремих питань.

Для більш повної характеристики респондентів було доцільно проаналізувати подвійний розподіл "стать – вік". Виявилось, що залежність подвійного розподілу "стать – вік" для чоловіків та жінок діаметрально відрізняється: у чоловіків – 43 на 57 %, а у жінок – 59 на 41 %. Це характерно для підприємств харчової промисловості, де серед персоналу переважають жінки.

Розподіл респондентів за стажем роботи на досліджуваному підприємстві показує досить значну перевагу (на 20 %) тих, хто працює на молокозаводі менше 5 років.

Тому під час аналізу результатів анкетування треба враховувати значний внесок у них жінок молодшого віку з врахуванням їх стажу роботи на підприємстві.

Усі питання анкети ми поділили на кілька блоків за змістом. Так, у першому блоці досліджувалося усвідомлення значимості екологічної проблематики для людства.

На питання "Яке місце серед проблем існування сучасного людства посідають екологічні проблеми?" – 38 % не змогли дати відповіді на це питання, а 8 % нічого про них не знають. Але в цілому переважають ті, які визнають важливість екологічних проблем для людства (54 %).

Результати анкетування свідчать, що 34 % респондентів оцінюють екологічну ситуацію в Україні нормальною; 40 % – складною; 12 % – загрозливою. Серед тих, хто вважає екологічну ситуацію в Україні складною, дві третини становлять жінки.

Наступні запитання цього блоку були продовженням визначення оцінки респондентами екологічного стану територій від державного рівня до своєї місцевості.

Респондентам було запропоновано оцінити області України з точки зору екологічних умов проживання населення. Значна кількість респондентів (24 %) не спромоглися відповісти на це питання. Привертає увагу те, що 4 % респондентів вважають найбільш екологічно несприятливою для населення Волинську область. Нормальним екологічний стан Волинської області вважають 58 % респондентів; складним – 22 %; загрозливим – 10 %. Ще 10 % опитаних не знають відповіді на це питання.

Паралельно було поставлено питання про екологічний стан міста, у якому проживають і працюють опитані. Переважна більшість респондентів (80 %) стверджують, що екологічний стан смт Ратне нормальний. Лише один респондент вважає, що екологічний стан міста загрозливий.

Значна частина респондентів (34 %) притримуються думки, що найбільш негативно впливає на довкілля у їхньому місті лісохімотехнічний комплекс, що, в принципі, відповідає дійсності. Водночас 6 % працівників молокозаводу вважають своє підприємство серйозним забруднювачем навколишнього середовища. Не відповіли на це запитання 46 % респондентів. Можливо, це пов'язано з недостатністю інформації щодо цієї проблеми.

Один із блоків екологічної анкети присвячений екологічній культурі населення.

Переважна більшість респондентів (78 %) вважає за потрібне формувати екологічну культуру сучасної людини. Лише 6 % опитаних відповіли на це питання негативно.

На питання про необхідність екологічної освіти на своєму підприємстві переважна більшість працівників молокозаводу дала позитивну відповідь; не вважають це за потрібне 18 %; зовсім не хвилює ця проблема 8 % респондентів.

В анкеті ми спробували з'ясувати ставлення респондентів до джерел екологічної інформації. Виявилось, що 60 % респондентів цікавиться екологічними проблемами, які висвітлюються у засобах масової інформації, а 8 % опитаних зовсім не хвилює це питання.

Таким чином, більшість респондентів визнають необхідність формування екологічної культури сучасної людини, яка в основному формується під впливом засобів масової інформації.

Для визначення ставлення до негативної екологічної поведінки людини респондентам було запропоновано дати відповідь на питання "Ваші дії, якщо ваш приятель викинув сміття на тротуар, а не в урну?". Дві третини опитаних стверджують, що зроблять зауваження; кожен п'ятий – засудить поведінку приятеля, але не зважиться йому про це сказати. Відповіді респондентів, які не звернуть на це увагу і які зовсім не визначились з відповіддю, розподілились порівну (по 8 %). Більшість усвідомлює, що самим не треба смітити, але опитувані по-різному ставляться до негативної екологічної поведінки інших.

Питання одного із блоків анкети стосувалися виявлення проблем формування екологічних переконань наших респондентів. Виявилось, що сподіваються на покращення екологічної ситуації у наступні 5 років на державному та глобальному рівнях відповідно 30 % і 24 % респондентів; вважають, що неможливо вирішити екологічну кризу відповідно 36 % і 44 %.

Щоб визначити, чи відповідають екологічні переконання рівню свідомості респондентів, було запропоновано питання для порівняння ставлення опитуваних до будівництва екологічно небезпечного підприємства за високу заробітну плату у своїй місцевості, в Україні та на значно віддалених територіях. З'ясувалося, що більшість респондентів не піде працювати на будівництво екологічно небезпечного підприємства незалежно від рівня оплати праці – відповідно: 58 %, 56 % та 58 %.

Але серед тих, хто згоден працювати на будівництві екологічно небезпечного підприємства кількість опитаних зростає, відповідно (22 %, 34 %, 36 %) – у своїй місцевості, в Україні, на більш віддаленій території. Можливо, це пов'язане з тим, що опитані не бажають робити свій внесок у подальше забруднення своєї місцевості. Водночас майже кожен сьомий згідний працювати на будівництві у своїй місцевості за оплату валютою.

Екологічні переконання людини найбільш ефективно формуються під час активної участі у громадському природоохоронному русі. Тому ряд питань у відповідному блоці анкети були направлені на з'ясування ставлення працівників молокозаводу до цієї проблеми.

Майже половина опитаних (48 %) відповіли, що хочуть брати участь у громадському природоохоронному русі. Водночас 62 % респондентів не ознайомлені з діяльністю природоохоронних організацій.

Усвідомлення нашими респондентами важливості екологічних проблем людства ще не означає, що вони практично готові до природоохоронної діяльності. Тому в останньому блоці анкети було запропоновано ряд питань, за допомогою яких ми спробували з'ясувати готовність респондентів до власної екологічної діяльності. Більшість (понад 70 %) готова взяти участь у природоохоронній діяльності в межах України взагалі і понад 80 % – у такій діяльності в межах своєї місцевості. Позитивні відповіді на це питання порівну розділилися між людьми середнього і старшого віку (по 27 %). Серед тих, хто не визначився з відповіддю на це питання, тобто не мають чіткої життєвої позиції, 45,5 % становлять люди молодого віку. Напевне, це пояснюється тим, що ці люди не достатньо обізнані в галузі охорони довкілля.

Екологічний стан кожного міста значною мірою залежить від площі зелених насаджень у ньому, тому фактично природоохоронна діяльність громадських організацій часто зводиться лише до озеленення територій.

Дві третини респондентів (67,3 %) стверджують, що вони брали участь в озелененні свого селища, а 32,7 % дали негативну відповідь. Аналіз негативних відповідей за віком респондентів свідчить про те, що більшу половину їх (55,6 %) становить молодь.

Таким чином, можна стверджувати, що опитані нами працівники молокозаводу в цілому мають певну громадську екологічну позицію, яка поки що не реалізована внаслідок обставин нашого життя.

Висновки. Таким чином, колектив Ратнівського молокозаводу характеризується певним рівнем екологічної культури. Його працівники в цілому мають певну громадську екологічну позицію. Але не може не турбувати ставлення молоді до ряду питань екологічної проблематики. Можливо, це пов'язане з обставинами нашого життя і потребує впровадження більш ефективних методів екологічного управління у промисловості.

Література

1. Крюков В. Л., Грейда Н. Б. Екологічна культура та студентська молодь.– Луцьк: РВВ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 1996.– 31 с.
2. Демчук В. В., Крюков В. Л., Сологор К. А. Аналіз рівня екологічної свідомості та знань студентів-біологів Луцьк // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки.– 1998.– № 4.– С. 162–164.
3. Демчук В. В., Крюков В. Л., Сологор К. А. Особливості екологічної культури студентів інституту фізичної культури і здоров'я молоді Волинського державного університету ім. Лесі Українки // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки.– 2000.– № 4.– С. 96–99.
4. Екологічне управління / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін.– К.: Либідь, 2004.– 432 с.

Статтю подано до редколегії
06.05.2008 р.